

Смирнов А.І.

помічник адвоката (м. Одеса)

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОДЮСЕРА ЯК СУБ'ЄКТА ПРАВ НА АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ТВІР

Стаття присвячена дослідженню правового статусу продюсера як суб'єкта прав на аудіовізуальний твір. Аргументовано, що нині продюсер посідає центральне місце в системі учасників – творців аудіовізуального твору. Це пояснюється насамперед його матеріальною участю в створенні кінофільму. Розглянуто різні підходи до визначення місця продюсерів у системі суб'єктів авторського права на кінофільм. Установлено, що національне законодавство не закріплює за продюсером статусу автора аудіовізуального твору. Відзначено, що подібний підхід законодавця є правильним, оскільки в діяльності продюсера не вбачається основної ознаки, властивої авторам будь-якого твору, у тому числі й аудіовізуального, – творчого характеру праці суб'єктів. Ця ознака є кваліфікуючою, тому наділяти продюсера комплексом правомочностей, що належать первісним суб'єктам (авторам), неможливо. При цьому звернена увага, що в деяких країнах, зокрема в США, за продюсером закріплюються права автора. Проаналізовано проблеми класифікації продюсерів. Установлено, що основним критерієм класифікації продюсерів є напрям його діяльності.

Під час розгляду питання про класифікацію продюсерів виявлено, що єдиної класифікації немає.

Також з'ясовано, що продюсер не тільки виконує фінансову та організаційну функції, а й бере активну участь у творчому процесі створення аудіовізуального твору.

Закріплюється положення, що відносини між авторами аудіовізуального твору і продюсером оформляються відповідним авторським договором про передачу майнових прав авторів. У зв'язку з цим вивчалось питання про можливість розглядати продюсера як початкового суб'єкта прав на аудіовізуальний твір.

Ключові слова: продюсер, генеральний продюсер, виконавчий продюсер, аудіовізуальний твір, майнові права.

Постановка проблеми. Формування ринкових відносин у сфері кіновиробництва якнайтісніше пов'язано зі становленням інституту продюсування. У зв'язку із цим виникають проблеми визначення правового статусу продюсерів, їх місця в системі суб'єктів авторського права на фільм. Відсутність легальної класифікації видів продюсерів також створює труднощі в розумінні основних напрямів діяльності цього суб'єкта права. Зазначене свідчить про існування дотепер неоднозначного розуміння терміна «продюсування аудіовізуального твору» і правового статусу продюсера. Тому необхідно науково обґрунтувати визначення місця продюсера в системі суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання, пов'язані з визначенням правового статусу продюсерів, були предметом досліджень таких учених, як Є. Афанасьєва, Л. Бентілі,

Б. Шерман, В. Дозорцев, А. Іванов, Д. Липчик, А. Сергєєв, К. Чуковська й ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження правового статусу продюсера як суб'єкта прав на аудіовізуальний твір.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі кіновиробництва роль продюсера в створення аудіовізуального твору складно недооцінити. Це пояснюється насамперед економічними причинами. Саме продюсер відповідає за створення й доведення аудіовізуального твору до загальної відомості. А це можливо тільки за наявності матеріальних можливостей, які й забезпечує продюсер.

Чинне законодавство України визначає, що продюсером аудіовізуального твору є особа, яка організує або організує й фінансує створення аудіовізуального твору (ст. 1 Закону України «Про авторське право й суміжні права»). Закон України

«Про кінематографію» установлює таке визначення продюсера: продюсер фільму – це фізична або юридична особа, що організує або організує й фінансує виробництво та поширення фільму. На нашу думку, Законом України «Про кінематографію» подано ширше й тим самим більш правильне визначення поняття продюсера. У зазначеному законодавчому акті перераховуються всі здійснювані продюсером дії в період створення аудіовізуального твору.

У спеціальній літературі продюсер розглядається як ініціатор, фінансист, виробник екранної продукції. Він здійснює художній та організаційний контроль, відповідає за дотримання договірних зобов'язань [3, с. 290]. Також як продюсер виступає фахівець, котрий бере безпосередню участь у виробництві проекту, регулює фінансові, адміністративні, технологічні, творчі аспекти діяльності щодо створення й використання аудіовізуального твору. Л. Бентлі, Б. Шерман вказують, що «поняття «виготовлювач» (producer) має на увазі наявність особи ..., яка керує процесом створення твору, контролює, організує його ...» [4, с. 206].

У наведених визначеннях продюсерської діяльності можна звернути увагу на той факт, що продюсер не лише здійснює фінансову діяльність, а й має вплив на творчий процес створення аудіовізуального твору. Якщо оцінювати цю можливість продюсера, то можна переконатися в тім, що її (можливість – *прим. автора*) варто розглядати як із негативного, так і з позитивного поглядів.

Безумовно, допускати втручання продюсера у творчий процес первісних суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір не зовсім коректно. Це пояснюється тим, що саме в авторів цього виду творів (режисер-постановник, оператор-постановник, сценарист, художник-постановник) виникає ідея, що й утілюється в аудіовізуальному творі. Відповідно, у разі втручання продюсера у творчу діяльність авторів можуть бути порушені їхні особисті немайнові права, зокрема такі як протидія будь-якому перекрученню, спотворюванню або іншій зміні твору чи будь-якому іншому зазіханню на твір, що може нашкодити честі й репутації автора.

Якщо ж розглядати вплив продюсера на творчий процес створення фільму з позитивного боку, то можна побачити таке. Насамперед необхідно звернути увагу на те, що можливість втручання продюсера пояснюється тим, що саме він забезпечує фінансовий і технічний боки створення кінофільму. Варто розуміти, що продюсер, маючи мате-

ріальну можливість створити аудіовізуальний твір, не тільки здобуває певні права, а й створює для себе певні зобов'язання, за рамки яких він не має можливості виходити. Для цього йому необхідно суворе дотримання всіма учасниками процесу створення аудіовізуального твору, у тому числі і його авторами, тих правил, які дадуть змогу випустити фільм у встановлений термін. А оскільки творчий процес може «штучно» затягтися, то продюсер, безумовно, може певною мірою контролювати й цей бік створення аудіовізуального твору.

З вищевикладеного випливає, що продюсер – це та особа, яка керує, контролює й організує творчий процес створення аудіовізуального твору.

Розглядаючи питання, пов'язані з визначенням правового статусу продюсера, варто звернути увагу на той факт, що цей суб'єкт, згідно з чинним законодавством України, не є первісним автором аудіовізуального твору. Продюсера варто зарахувати до групи похідних суб'єктів авторського права. Таке становище продюсера характерно для країн романо-германської правової системи, а також для більшості країн із так званою «латентною» рецепцією римського права, до якої належить й Україна. Однак законодавство не всіх країн подібним чином визначає правове становище продюсера. Так, у США за продюсером закріплюється право авторства, іншими словами, він є первісним суб'єктом авторського права на аудіовізуальний твір. Як вказує Е. Афанасьєва, «режисери, автори сценарію, діалогів, музики є лише найманими робітниками продюсера й можуть розраховувати тільки на соціальний захист трудовим законодавством» [3, с. 47].

Основні напрями діяльності продюсера лежать у матеріальній і організаційній площинах. Тому в літературі класифікація здійснюється саме за цими критеріями. Так, учена К. Чуковська пропонує виділити такі види продюсерів: «а – продюсер, відповідальний за виробництво фільму, а саме забезпечує творчий і технологічний процес зйомок; в – продюсер, відповідальний за поширення фільму з метою задоволення інтересу широкої публіки й найбільш повного повернення витрачених на виробництво фільму коштів; з – продюсер, що займається фінансуванням фільму, тобто здійснює пошук необхідних для зйомок коштів» [5, с. 8]. Варто зазначити, що подібна класифікація є умовною, оскільки зазначені функції може виконувати як одна особа, так і кілька осіб із розподілом обов'язків.

Е. Афанасьєва пропонує такі види продюсерів: «... генеральний продюсер – особа, яка забезпечує

розроблення й реалізацію проекту, координує роботу інших продюсерів; виконавчий продюсер – довірена особа студії, яка виконує адміністративні функції керівника знімальної групи; фінансовий продюсер – особа, яка шукає спонсорів та інвесторів для проекту; продюсер з реалізації – особа, яка відповідає за реалізацію готової аудіовізуальної продукції й одержання прибутку від такої реалізації» [3, с. 48].

Також у юридичній спеціальній літературі виділяють такі види продюсерів: а) генеральний продюсер – працює над проектом із моменту придбання й розроблення ідеї готового продукту, що виходить на ринок уже як товар. Генеральний продюсер – це керівник, котрий поєднує також функції головного редактора й головного режисера. Крім підбору сценаристів, режисерів, операторів, акторів та інших учасників проекту, відповідає за фінансові, організаційні й технічні питання виробництва; б) виконавчий продюсер – спостерігає за фінансовими, адміністративними й творчими аспектами виробництва, але не бере участі в технічному аспекті. Формує групу, укладає контракти, контролює бюджет. За великого обсягу робіт запрошуюються співпродюсери. Варто зазначити, що в рамках цієї класифікації виконавчий продюсер підкоряється генеральному продюсерові; в) співпродюсер – продюсер, який звітує перед виконавчим продюсером і надає гроші для фінансування фільму, більше залучений у щоденне виробництво, ніж просто продюсер (пошук місць зйомок, складання графіків роботи); г) польовий продюсер – займається пошуком об'єктів для зйомок. До його обов'язку також входить одержання дозволів і висновків договорів на проведення зйомок; д) асоційований продюсер – зазвичай виконує роль представника продюсера, що може відповідати за частину його фінансових, творчих або адміністративних функцій; е) лінійний продюсер – стежить за бюджетом проекту й щоденним виробництвом. Практик, організатор, відповідальний за робочий процес, контролює бюджет, фактичні витрати, графік робіт відповідно до плану (комп'ютерна графіка, декорації, костюми, реквізит). Він відповідає за розкадрування (що на телебаченні буває вкрай рідко) і послідовність зйомок сцен; продюсер постпродакшен – відповідає за всі роботи, пов'язані з монтажем, озвучуванням, стежить за строками виконання робіт відповідно до плану й договорів на оренду апаратури.

Усі перераховані класифікації продюсерів ґрунтуються на такому критерії, як основні напрями діяльності того або іншого виду продю-

серів. Нами пропонується класифікація продюсерів залежно від обсягу їхнього прав і ступеня участі їх у створенні аудіовізуального твору: а) «генеральним» продюсером можна вважати ту особу, якій суб'єкти авторських і суміжних прав (зокрема артисти-виконавці) на аудіовізуальний твір передають свої майнові права на цей вид об'єкта авторського права, а також особу, що забезпечує створення аудіовізуального твору й доведення його до загальної відомості; б) виконавчий продюсер (*або просто продюсер*) не здобуває майнові права від творців кінофільму, ступінь участі у створенні аудіовізуального твору визначається залежно від його діяльності (зокрема адміністративні, фінансові й організаційні функції). Варто додати, що за творчою стороною створення аудіовізуального твору стежить «генеральний» продюсер.

Відносини, які складаються між продюсером та авторами аудіовізуального твору, мають договірний характер. У разі укладання відповідних договорів продюсера з авторами фільму необхідно дотримувати всі вимоги, що до них висуваються. Насамперед варто зазначити, що всі договори про розпорядження правами інтелектуальної власності укладаються в писемній формі. Крім того, в авторських договорах про передачу майнових прав на розглянутий об'єкт авторського права продюсерові повинні бути визначені строк, територія, а також способи використання аудіовізуального твору.

У разі укладання авторських договорів про передачу майнових прав авторів продюсерові необхідно враховувати ту обставину, що за первісними суб'єктами права на аудіовізуальний твір зберігаються особисті немайнові права, які не підлягають передачі.

Насамкінець хотілося б відзначити, що продюсер у ході створення аудіовізуального твору не лише володіє певними правами, а й перебирає на себе низку обов'язків. Уважаємо, що належне дотримання й виконання таких обов'язків дає глядачеві змогу побачити результат творчих зусиль творців – аудіовізуальний твір.

Висновки. На підставі викладеного можна резюмувати таке: 1) напрями діяльності продюсера пов'язані як із фінансуванням, організацією виробництва аудіовізуального твору, так і зі здійсненням контролю за творчим процесом створення художнього фільму; 2) продюсер у системі суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір може посідати місце похідного суб'єкта. Це пояснюється тим, що тільки автори цього виду

об'єктів авторського права можуть мати право авторства. У продюсера виникають лише майнові права, придбані в ході укладання відповідного авторського договору між продюсером та учасни-

ками створення аудіовізуального твору; 3) пропонується класифікувати види продюсерів залежно від обсягу належних йому прав, а також залежно від роду діяльності, здійснюваної продюсерами.

Список літератури:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12//>.
2. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР. URL: zakon.rada.gov.ua/go/9/98-вр.
3. Афанасьєва К. Продюсер в аудіовізуальному бізнесі: правові аспекти діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2011. № 2. С. 47–53.
4. Бентли Л., Шерман Б. Право інтелектуальної собственности: Авторское право. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2004. 535 с.
5. Чуковская Е.Э. Аудиовизуальный бизнес: Договорное регулирование. Москва : РосКонсультат, 1999. 326 с.

Smirnov A.I. THE LEGAL STATUS OF THE PRODUCER AS A SUBJECT OF THE RIGHTS TO AN AUDIOVISUAL WORK

The article is devoted to the study of the legal status of the producer as a subject of the rights to an audiovisual work. It is argued that at present the producer occupies a central place in the system of participants – the creators of the audiovisual work. This is primarily due to his material participation in the creation of the film. Various approaches to determining the place of producers in the system of movie copyright holders are considered. It has been established that national legislation does not assign the status of the author of an audiovisual work to the producer. It is noted that such an approach of the legislator is correct, since the producer's activity does not see the main feature of the authors of any work, including audiovisual, the creative nature of the subjects' work. This feature is qualifying, so it is impossible to endow the producer with a complex of powers belonging to the original subjects (authors). At the same time, attention was drawn to the fact that in some countries, in particular in the USA, the rights of the author are assigned to the producer. Analyzed the problems of producer classification. It is established that the main criterion for the classification of producers is the direction of its activities.

When considering the issues of classification of producers revealed that there is no single classification.

It was also found that the producer performs not only financial and organizational functions, but also takes an active part in the creative process of creating an audiovisual work.

The provision is made that the relations between the authors of the audiovisual work and the producer are made out by the corresponding author's agreement on the transfer of the property rights of the authors. In this regard, the question of the possibility to consider the producer as the initial subject of the rights to an audiovisual work was considered.

Key words: *producer, general producer, executive producer, audiovisual work, property rights.*